

De geschiedenis van een misverstand

Tussen wens en werkelijkheid. Het debat over vrede en veiligheid binnen de PvdA in de periode 1958-1977

Frank Zuïjdam, Amsterdam: uitgeverij Aksant, 2002

FRITS ROVERS

Op 21 februari 2002 promoveerde de politicoloog en historicus Frank Zuïjdam bij professor Piet de Rooy op een proefschrift over de debatten in de Partij van de Arbeid over internationale vrede en veiligheid in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw. Zuïjdams boek is een tamelijk braaf voorbeeld van hedendaags promoveren. Zijn betooglijn vloeit voort uit een centrale vraagstelling die de lezer in de inleiding wordt onthuld ('Waarom zijn de officiële standpunten van de PvdA inzake vrede en veiligheid in relatief korte tijd zo radicaal omgeslagen?'). Het betoog wordt vervolgens chronologisch en tamelijk schools opgebouwd met gegevens uit literatuur-, archief- en ander bronnenonderzoek. Polemieken wordt gemeden. Het is Zuïjdam bij voorbaat ver-geven dat hij er niet in is geslaagd zijn lezers voortdurend te boeien. Dat anderen hem niet met vaste hand voor zijn al te grote schoolsheid hebben behoed, is een kwalijker zaak.

'GO MOON, NIXON!'

Het mag duidelijk zijn: Zuïjdam heeft geen *spannend* of *meeslepend* boek geschreven. Hier en daar

Over de auteur Frits Rovers is historicus.

Als opleidingscoördinator geschiedenis is hij verbonden aan de Educatieve Faculteit Amsterdam

wordt het bovendien door slordig taalgebruik ontsierd ('zeg maar') en het ontbreken van een zaken- en personenregister is zelfs een onvergeeflijke omissie. Maar is het boek daarmee ook inhoudelijk gediskwalificeerd? Zeker niet. *Tussen wens en werkelijkheid* herbergt namelijk een belangrijke schat aan gegevens over de meer recente geschiedenis van de Nederlandse sociaal-democratie die, in navolging van en in aanvulling op eerder verschenen studies over de jaren veertig en vijftig, het beeld van de ontwikkeling van de PvdA verder inkleuren. Bovendien heeft Zuïjdam niet geaarzeld om in relatief korte tijd vele tientallen strekkende meters archief door te ploegen. Alleen daarvoor verdient hij al alle lof.

In de kern gaat Zuïjdams boek over wat Ronald Havenaar ooit in dit blad 'een hardnekkig misverstand' in sociaal-democratische kring heeft genoemd: de traditionele, op ethisch-humanistische gronden gebaseerde afkeer van be-wapening en machtspolitiek in de internationale verhoudingen. Deze afkeer loopt als een rode draad door de geschiedenis van de partij en heeft op gezette tijden een realistische buitenlands-politieke koers in de weg gestaan. Dat deze afkeer in de afgelopen eeuw meer dan eens zeer zichtbaar is geweest, behoeft geen betoog (men denke bijvoorbeeld aan de pacifistische *gebroken geweepte*-sentimenten in de jaren twintig

BOEKEN Frits Rovers bespreekt Tussen wens en werkelijkheid

en dertig). Maar of het inderdaad het sociaal-democratische streven naar internationale harmonie en rechtvaardigheid is geweest dat in de jaren zestig en zeventig de PvdA in utopische richting heeft gestuwd, zoals Havenaar in 1996 in *S&D* suggereerde, is nog maar zeer de vraag.

Toch is deze utopische verleiding in eerste instantie ook het uitgangspunt van Zuijdam's studie. In zijn inleiding vraagt de auteur zich zoals gezegd af waarom de kritiek op de Atlantische koers van de PvdA tot het midden van de jaren zestig zo marginaal bleef, terwijl zij daarna door een snel groeiend aantal partijleden onder de bezielende leiding van *Nieuw Links* werd omarmd en luidkeels werd uitgedragen. Zo luidkeels dat zelfs de immer onkreukbare kamervoorzitter Anne Vondeling president Nixon in 1973 tijdens de fameuze demonstratie in Utrecht tegen de kerstbombardementen op Noord-Vietnam namens de PvdA officieel naar de maan durfde te wensen ('Go moon, Nixon').

Het voorval in Utrecht lijkt een krachtige bekroning te zijn van Zuijdam's opeenstapeling van bewijzen die de plotselinge omslag in de internationale koers van de PvdA, in casu het afscheid van het Atlantische denken, moeten aantonen. Zuijdam analyseert in dit verband tal van kwesties en hun gevolgen: de onstuitbare opkomst van *Nieuw Links* in het partijbestuur, de onverzoenlijke toon in de kwestie-Spanje, het emotionele debat over de erkenning van de DDR, het verzet tegen de oorlog in Vietnam. Allemaal lijken ze inderdaad te wijzen op een radicale breuk met het Atlantische verleden van de partij. Maar als de balans aan het einde van het boek wordt opgemaakt, valt het allemaal toch wat tegen met die breuk. De lezer blijft in verwarring achter met de teleurstellende conclusie dat de 'grondtoon' van de officiële buitenlandspolitieke koers van de PvdA, de 'ethisch-Atlantische lijn', ondanks alle rumoer door de jaren heen heel consistent is gebleven en niet wezenlijk is aangetast door het *Nieuw-Linkse* geweld. Ook *Nieuw Links* wist kennelijk geen antwoord

op de vraag wat 'socialistische' politiek kan betekenen in een niet-socialistische wereld. De honden hadden geblaft, en de karavaan was verder getrokken.

DE RODE ZON VAN NIEUW LINKS

Zuijdam wijst er in zijn slotbeschouwing op dat het vooral ging om *retoriek*. Het interne PvdA-debat in de jaren zestig en zeventig wekte weliswaar de indruk dat de sociaal-democraten overtuigd waren van de haalbaarheid van de eeuwige wereldvrede en de vrijheid voor alle volkeren, maar in het hart van de partij werd door de mensen die er ècht toe deden juist voortdurend zeer realistisch gedacht over de mogelijkheden en — vooral — de onmogelijkheden om de internationale machtsverhoudingen te beïnvloeden. Geert Ruygers' in 1958 opgetekende adagium dat 'het socialisme (...) de moed (moet) hebben de utopie achter zich te laten om zich te wijden aan de veel moeilijker opgave van een constructieve realistische politiek', was bij zijn erfgenamen Max van der Stoel en Piet Dankert gedurende de gehele onderzochte periode tot de val van het kabinet-Den Uyl (1977) in veilige en vertrouwde handen. Ook Van der Stoel en Dankert ging het immers niet om een *Gesinnungs-* maar om een *Verantwortungsethik*, die uitging van realistisch gedefiniëerde belangen en doeleinden. Dat was in de jaren veertig en vijftig niet wezenlijk anders geweest toen Alfred Mozer en Evert Vermeer, Geert Ruygers en Connie Patijn waakten over de internationale koers van de partij. De continuïteit springt in dit opzicht veel meer in het oog dan de verandering en Zuijdam weet dit ook overtuigend te verwoorden. Het is daarom jammer dat Zuijdam die continuïteit niet bij voorbaat als uitgangspunt van zijn studie heeft gekozen. Zijn boek was zonder enige twijfel spannender geworden als hij had besloten dat andere misverstand uit de weg te ruimen: dat de zon sinds *Nieuw Links* feller (en roder) is gaan schijnen.